

**OLIY TA'LIM MUASSASALARIDA TARBIYAVIY ISHLAR
JARAYONLARINI TASHKIL ETISH VA BOSHQARISH
MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISHNING SAMARADORLIGI**
NamDU tadqiqotchisi Dadakuziyev Muzaffar Raxnomoyevich

Annotatsiya

Maqolada oliy ta'lim muassasalarida tarbiyaviy ishlar jarayonlarini tashkil etish va boshqarish mexanizmlarini takomillashtirish masalalari yoritilgan. Tadqiqot davomida zamonaviy axborot texnologiyalariga asoslangan pedagogik yondashuvning talabalarning tarbiyaviy bilim, ko'nikma va malakalarini shakllantirishdagi samaradorligi tajriba-sinov ishlari orqali o'rganildi. Tadqiqot natijalari o'quv qo'llanmalar va interaktiv metodlar asosida tashkil etilgan mashg'ulotlar talabalarning faolligi hamda tarbiyaviy kompetensiyalarini sezilarli darajada oshirishini ko'rsatdi.

Kalit so'zlar: tarbiyaviy jarayon, oliy ta'lim, boshqaruv mexanizmlari, pedagogik texnologiyalar, axborot texnologiyalari, tajriba-sinov.

Kirish

Oliy ta'lim muassasalarida tarbiyaviy ishlar jarayonlarini tashkil etish va boshqarish muhim ahamiyatga ega bo'lib, bu jarayonlar talabalarning shaxsiy va ijtimoiy rivojlanishiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi (Islomov, 2020). Ta'lim jarayonida tarbiyaviy ishlar faqat bilim berish bilan cheklanmay, balki talabalarni vatanparvarlik, ma'naviy-madaniy qadriyatlar, shaxsiy mas'uliyat va ijtimoiy ko'nikmalar bilan ta'minlashga qaratiladi. Shu bois oliy ta'lim muassasalarida tarbiyaviy ishlar jarayonlarini samarali boshqarish mexanizmlarini ishlab chiqish dolzarb vazifa hisoblanadi.

Zamonaviy ta'lim tizimida tarbiyaviy ishlarning samaradorligi bir qator omillarga bog'liq bo'lib, ular orasida: maqsadlarni aniqlash, o'quv jarayonini tashkil etish, elektron tizimlar va metodik vositalardan foydalanish, pedagoglar va talabalar o'rtasida hamkorlikni ta'minlash muhim o'rin tutadi (Qodirov, 2021). Shu bilan birga, globalizatsiya va axborot texnologiyalarining rivojlanishi oliy ta'lim muassasalarida tarbiyaviy ishlar jarayonlarini modernizatsiya qilish va innovatsion yondashuvlarni joriy etish zaruratini kuchaytirmoqda.

Ushbu maqolada oliy ta'lim muassasalarida tarbiyaviy ishlar jarayonlarini tashkil etish va boshqarish mexanizmlarini takomillashtirish samaradorligi, shuningdek, zamonaviy axborot texnologiyalari integratsiyasining ta'siri tadqiq etildi. Tadqiqotda Jizzax politexnika instituti, Farg'ona davlat texnika universiteti va Namangan davlat universiteti talabalarining tajriba-sinov ishlari natijalari asos bo'lib xizmat qildi.

Maqsad: Oliy ta'lim muassasalarida tarbiyaviy ishlar jarayonlarini boshqarish va tashkil etish samaradorligini oshirish uchun mexanizmlar va metodlarni aniqlash.

Vazifalar:

1. Tarbiyaviy ishlar jarayonini tashkil etishning amaliy va nazariy asoslarini o'rganish.
2. Respondent-talabalar va o'qituvchilar orqali anketa va test sinovlari natijalarini tahlil qilish.
3. Zamonaviy axborot texnologiyalari integratsiyasi orqali ta'lim samaradorligini oshirish usullarini aniqlash.
4. Tarbiyaviy jarayonlarda yuzaga keladigan muammolarni tahlil qilish va ularni bartaraf etish bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqish.

Metodika

Tadqiqot tajriba-sinov ishlar metodikasi asosida olib borildi. Tadqiqot uch bosqichda amalga oshirildi: shakllantiruvchi, asoslovchi va ta'kidlovchi bosqichlar.

Respondentlar: Tadqiqotga jami 720 nafar talabalar va 12 nafar o'qituvchilar jalb qilindi. Respondentlar uch oliy ta'lim muassasalaridan tanlandi:

OTM nomi	Talabalar	O'qituvchilar	Jami
Jizzax politexnika instituti "Sanoat texnologiyalari" fakulteti	238	4	242
Farg'ona davlat texnika universiteti "Yengil sanoat va to'qimachilik" fakulteti	244	4	248
Namangan davlat universiteti "Pedagogika" fakulteti	238	4	242

Tajribada talabalar tajriba ($n_1 = 360$) va nazorat ($n_2 = 360$) guruhlariga bo'lindi.

Tadqiqot vositalari

1. Anketa va testlar: Talabalarning tarbiyaviy jarayonlarni tushunish, faoliyatga jalb qilinish va amaliyotga tatbiq qilish ko'nikmalarini aniqlashga xizmat qildi.
2. Elektron o'quv qo'llanmalar: Zamonaviy axborot texnologiyalari yordamida dars jarayonini interaktiv tashkil etish va nazorat qilish imkonini berdi.
3. Suhbatlar: Talabalarning tajriba va nazariy bilimlarini chuqurroq o'rganish uchun o'tkazildi.

Natijalar

Talabalarning tarbiyaviy jarayonlarni tushunish darajasi

Savol	Tajriba (n_1)	Nazorat (n_2)
Tarbiya jarayonidan xabardorlik	229 (63,6%)	237 (65,7%)
Tarbiyaviy jarayon mohiyatini tushunish	243 (67,5%)	214 (59,4%)
Tarbiyaviy jarayonning maqsadini tushunish	229 (63,6%)	163 (45,4%)
Asosiy maqsadni aniqlash	262 (72,7%)	153 (42,4%)
Amaliy tajriba mavjudligi	185 (51,5%)	161 (44,6%)

Tarbiya mazmunini amaliyotga tatbiq etish	239 (66,3%)	174 (48,2%)
Tarbiyaviy jarayonni tashkil etish tushunchasi	262 (72,7%)	196 (54,5%)

Natijalardan ko‘rinib turibdiki, tajriba guruhi talabalarining 68,1% tarbiyaviy jarayonlardan xabardor bo‘lsa, nazorat guruhi bu borada 54–65% darajasida edi.

Tarbiyaviy jarayonlarda axborot texnologiyalarining qo‘llanilishi:

- Talabalar qo‘llanmalardan foydalangan holda o‘z bilimlarini mustaqil baholashni o‘rgandilar.
- Mashg‘ulotlar multimediali taqdimotlar va virtual stendlar orqali amalga oshirildi, bu talabalarning faolligi va bilimlarini mustahkamlashga yordam berdi.
- Natijalar shuni ko‘rsatdiki, tajriba guruhi talabalari an‘anaviy uslub bilan o‘qitilgan nazorat guruhi talabalari bilan solishtirganda faollik va bilim o‘zlashtirish darajasi yuqori bo‘ldi.

Muhokama

Olingan natijalar shuni ko‘rsatadiki, oliy ta‘lim muassasalarida tarbiyaviy ishlarni samarali tashkil etish va boshqarish mexanizmlarini takomillashtirishda quyidagi jihatlar muhim:

1. Maqsadni aniq belgilash: Tarbiyaviy jarayonning asosiy maqsadi talabalarda ma‘naviy-axloqiy sifatlarni shakllantirish va vatanparvarlik ko‘nikmalarini rivojlantirishdan iborat.
2. Zamonaviy texnologiyalardan foydalanish: Multimediali elektron qo‘llanmalar, interaktiv darsliklar va onlayn platformalar talabalarning faolligini oshiradi va ta‘lim samaradorligini yaxshilaydi.
3. Pedagog va talaba hamkorligi: Talabalarni mustaqillik va faollikka rag‘batlantirish orqali tarbiyaviy jarayon samaradorligi oshadi.
4. Nazariy va amaliy bilimlarni uyg‘unlashtirish: Respondent-talabalar va o‘qituvchilarning nazariy bilim va amaliy ko‘nikmalari integratsiyasi talabalar faolligini oshiradi.

Natijalar xalqaro tajribalar bilan solishtirilganda, yuqori samaradorlikka erishish uchun pedagogik texnologiyalarni doimiy modernizatsiya qilish va metodik qo‘llanmalarni takomillashtirish zarur (Peterson & Smith, 2019).

Xulosa va tavsiyalar

1. Oliy ta‘lim muassasalarida tarbiyaviy ishlarni samarali tashkil etish uchun maqsadni aniqlash va baholash tizimini joriy etish muhim.
2. Zamonaviy axborot texnologiyalarini qo‘llash, multimediali darslik va elektron qo‘llanmalar yordamida talabalarning faolligi va bilim o‘zlashtirish darajasini oshirish mumkin.

3. O'qituvchilar va talabalar o'rtasida ijodiy hamkorlik va kommunikatsiyani rivojlantirish tavsiya etiladi.

4. Tarbiyaviy jarayonlarda muammolarni bartaraf etish uchun metodik yordam va maxsus adabiyotlar bilan ta'minlash zarur.

5. Kelajakda tadqiqotlarda talabalar o'rtasida ijtimoiy va professional ko'nikmalarni rivojlantirishga qaratilgan innovatsion metodlarni sinash tavsiya etiladi.

Adabiyotlar

1. Islomov, A. (2020). Oliy ta'limda tarbiyaviy ishlar samaradorligi. Toshkent: Oliy ta'lim nashriyoti.

2. Qodirov, S. (2021). Pedagogik texnologiyalar va axborot resurslari. Toshkent: Fan va texnologiya.

3. Peterson, M., & Smith, J. (2019). Innovative teaching methods in higher education. London: Routledge.

4. Karimov, B. (2022). Oliy ta'limda tarbiyaviy jarayonlarni boshqarish. Samarkand: Universitet nashriyoti.

5. Nazarov, T. (2020). Zamonaviy axborot texnologiyalari va ta'lim. Toshkent: Ilm-fan.

6. Исаев, А.Н. Педагогические технологии в современном образовании / А.Н. Исаев. – М.: Просвещение, 2019. – 256 с.

7. Петров, В.И., Сидоров, К.А. Управление образовательными процессами в вузе / В.И. Петров, К.А. Сидоров. – СПб.: Питер, 2021. – 312 с.

8. Dadakuziev M. Innovative pedagogical technologies in higher education: experiment results // Journal of Pedagogical Studies. – 2023. – Vol. 10. – P. 45–53.